

Falia strategică Marea Neagră-Marea Baltică

(The strategic Black Sea – Baltic Sea ridge)

Gheorghe VĂDUVA

Abstract. *There was a moment when it seemed that the East-West dimension of the ontology of Euro-Asian space was beginning to emerge out of its traditional conflicting character and do something in order to bridge the gaps. This would have been excellent, since Western Europe has finance and technology, while Asia is rich in resources. The civilizations to be found on the largest geophysical platform of the Earth are not contradictory and conflicting; they are just different, by area, culture, and interests. Many of the truths that sounded like dogmata or things which were well known and had become chronic were ignored both by the triumphalist and the pessimist analysts. Whatever had happened seemed to be water under the bridge. The Summit of the Eastern Partnership in Vilnius, in the autumn of 2013, showed, however, the real face of things. The undercurrents were revealed, frustrations became evident, the strategic Black Sea - Baltic Sea ridge was reactivated and, consequently, the forces, the means, the plans and the resources were re-positioned. The war started again. Actually, it had never stopped because the war between the East and the West is unfortunately a continuous one. Like a road without beginning, without end, and with no exit.*

Keywords: *strategic ridge, Black Sea, Baltic Sea, strategies, resources.*

Introducere

Încă odată s-a dovedit, dacă mai era nevoie, că Estul și Vestul nu și-au dat încă mâna, nu au semnat încă un pact de neagresivitate și nu au creat, nici de facto, nici de jure, niciunul dintre acele atât de necesare suporturi de încredere care să facă posibilă ieșirea din omniprezența lor conflictualitate endogenă, care

macină de secole resursele, oamenii și viața celor mai importante civilizații ale planetei aflate în acest imens spațiu euro-asiatic. Cele două războaie mondiale desfășurate dramatic între Est și Vest n-au adus nici pacea, nici unitatea, nici liniștea cuiva, ci, dimpotrivă, îndeosebi prin Războiul Rece, tot un război de talie mondială, al cărui front principal trecea tot prin inima Europei și a

Germaniei, au accentuat și mai mult această conflictualitate, reaşezând lumea pe cel mai periculos butoi de pulbere din câte au existat vreodată pe Terra, cu cea mai mare concentrare de ogive nucleare, de tancuri, avioane și alte arme ultra moderne, chiar dacă lumea nu a încetat să progreseze, să construiască, să trăiască frumos și să iubească.

Cei doi poli de putere – Statele Unite și Uniunea Sovietică – au reaşezat Europa la mijloc, între ei, ca pe un fel de zonă de siguranță strategică, chiar dacă, în acest joc strategic fără sumă nulă, se afla și, desigur, se află și acum cea mai importantă și cea mai avansată parte a Rusiei, pentru că și Rusia este, în fond, nu doar eurasiatică, ci și europeană. Această configurație bipolară nu a fost nicio clipă în vreun echilibru stabil sau în vreo stare de securitate sau măcar de siguranță. Am putea vorbi, desigur, de un echilibru dinamic, adică de un echilibru strategic pe muchie de cuțit nuclear, dar realitatea, invizibilă pentru ochiul omenesc obișnuit este de-a dreptul dramatică...

Toate țările din acest areal euro-asiatic și euro-atlantic aveau, fiecare după posibilități, sisteme de forțe, mijloace și resurse aflate în GLP (gata de luptă permanent), avioane de luptă gata să decoleze în orice moment, radare care scrutau în permanență orizonturile, sateliți care transmiteau non-stop imagini cu o rezoluție de studio performant, sisteme I2SR (informații, intel-

ligence, supraveghere, cercetare, recunoaștere) activate, rachete pe rampe de lansare cu traiectorii precalculate precis, submarine în imersiune (nedetectabile deci), gata să lanseze în orice secundă rachete nucleare, forțe speciale gata de acțiune sau în acțiune, prezente peste tot în lume... De câteva ori, lumea a fost doar la o secundă de declanșarea unui război nuclear, așa cum dealtfel, este și acum... Există peste zece mii de ogive nucleare active, cu vectori dintre cei mai performanți – rachete balistice intercontinentale, rachete de croazieră, submarine nucleare, aviație de bombardament strategic, alte mijloace (unele, probabil, complet necunoscute de lumea obișnuită) etc. –, care, odată declanșate, pot aduce iarna nucleară pe planeta Pământ și distruge complet biosfera. La aceste arme și la acești vectori, se adaugă proiectile de tot felul cu încărcătură nucleară, arme de mare precizie, sisteme bazate pe amplificarea undelor etc.

Să luăm, spre exemplu, programul HAARP (High Frequency Active Auroral Research Program). Acesta este un program de cercetare a comportamentului ionosferei (în speță a atomilor de ozon, de azot, de heliu etc.) la bombardamentul cu radiații solare și cosmice sau cu radiații de înaltă frecvență (HF) și chiar de joasă frecvență (ELF) de pe Pământ. Pentru aceasta, HAARP generează cu ajutorul celor 180 de antene (numărul acestora trebuia să ajungă la 360), un flux concentrat de

radiații de înaltă frecvență (3-5 MH) care ajung la peste 600 km și încălzesc ionosfera în zona de impact până la 4000 de grade (pe timpul funcționării HAARP, apare aurora boreală). Unda reflectată este una de joasă frecvență (în jur de 80 Hz), dar care poate fi reglată. Această undă scanează scoarța terestră și oceanele pe o adâncime de mai mulți kilometri, putând descoperi inclusiv submarinele în imersiune. De aceea, mulți cercetători apreciază acest program, dincolo de utilitățile lui științifice deosebite, și ca pe o teribilă armă. O armă în folosul cui o are, dar și în cel al planetei Pământ. Ceea ce, desigur, este foarte adevărat.

Fără a intra în detalii, trebuie să spunem doar că întreaga lume – dar îndeosebi marile puteri – se înarmează. Peste zece mii de ogive nucleare sunt gata de lansare, iar spațiul cibernetic și sistemele care folosesc arma undelor, precum HAARP, Șura, sistemul european de cercetare a ionosferei etc. și arma geofizică ating deja performanțe care nici măcar nu pot fi imaginate de către omul obișnuit. Aceste sisteme, ca putere și efect, este posibil să depășească chiar și arma nucleară, întrucât folosesc nu o energie generată de o explozie, ci însăși energia Terrei sau pe cea a Universului.

Reactivarea unei străvechi falii

De-a lungul timpurilor, confruntarea Est-Vest – în esența ei, o confruntare cu scop geopolitic și cu efect geostrategic – s-a derulat mai ales pentru generarea și consolidarea unui nucleu geopolitic și, deopotrivă, geostrategic, denumit de Halford J. Mackinder¹ *heartland*, un fel de inimă comună a celor două continente (Asia și Europa) care să facă posibilă, ulterior, constituirea unei uriașe puteri continentale, capabilă să iasă în oceanul cald² și să cucerească lumea. Interesant este că o astfel de idee (care nu a lipsit niciodată din spațiul euro-asiatic) nu a unit forțele asiatice și europene în jurul ei, ci le-a menținut într-un areal tensionat, dezbinat și chiar conflictual, fiecare dintre marile puteri din acest uriaș areal euro-asiatic (care au contat de-a lungul istoriei) dorind să realizeze acest obiectiv al puterii continentale imense, dar nu prin unirea cu celălalt, ci prin cucerirea sau distrugerea lui.

De aceea, analizând ansamblul confruntărilor și bătăliilor dintre pivoții importanți ai acestui spațiu (pivoți care, repetăm, în loc să se unească pentru realizarea unității euro-asiatice, au continuat să se războiască pentru realizarea aceluiași obiectiv, dar nu unindu-se, ci distrugându-se reciproc), rezultă niște linii (direcții) strategice de confruntare Est-Vest (culoare sau coridoare strategice), foarte importante, considerăm noi, ieri, în

epocile invaziilor și cuceririlor armate, ca și azi, în epoca globalizării și a bătăliilor intereselor intercivizaționale pentru putere, influență, piețe și, mai ales, resurse.

În vremea celor trei mari imperii (Rus, Habsburgic și Otoman), dar nu numai, aceste culoare strategice au avut o importanță colosală (desigur, pentru ele) și efecte dramatice pentru spațiul românesc, spațiu pe care, totuși, nu au reușit nici să-l asimileze, nici să-l distrugă, ci doar să-l folosească.

Am identificat și analizat, în spațiul european, pentru care și în care s-au dus mai toate bătăliile importante ale lumii, patru mari culoare strategice, de interes deosebit, atât pentru Est (în speță, pentru Rusia), cât și pentru Vest (în speță, pentru marile puteri occidentale, îndeosebi pentru Germania și pentru Franța, dar nu numai). Cele patru culoare strategice sunt, de la nord, spre sud, următoarele:

- Culoarul strategic baltic;
- Culoarul strategic central-european;
- Culoarul strategic al Dunării;
- Culoarul strategic Marea Neagră, Marea Marmara, Marea Mediterană.

Culoarul strategic baltic începe de undeva din zona Petersburgului și cuprinde Marea Baltică, țărmurile ei și ieșirea în Pacific. Pentru Rusia, culoarul la care ne referim a însemnat, încă de la constituirea acestei mari puteri eurasiatice, unul esențial. Valoarea acestui culoar stă, deopotrivă, în faptul că face po-

sibilă, pentru Rusia, ieșirea la oceanul cald, supravegherea țărilor nordice și a nordului Europei continentale, precum și o manevră strategică maritimă, pe linii exterioare, în caz de război. Așa cum bine se știe, o astfel de manevră a fost deja efectuată, în războiul din 1905, de către Flota rusească a Mării Baltice. Pe 30 august 1904, țarul Nicolae al II-lea a hotărât să trimită această flotă în Extremul Orient, la Vladivostok. Flota a parcurs 18.000 de mile marine, trecând prin tropice, și, în final, a intrat în ambuscada de la Tushima, întinsă de amiralul japonez Togo. În această bătălie, s-a întreprins, pentru prima dată, așa-numita manevră în T, de către amiralul Togo. Nu intrăm în detaliile acestei bătălii, una dintre cele mai interesante dintre bătăliile navale ale lumii. Vrem doar să subliniem importanța pe care rușii au acordat-o și încă o acordă acestui culoar strategic maritim, de-a dreptul vital pentru o mare putere de talia Rusiei. Aceeași importanță o acordă acestui culoar și Vestul, îndeosebi puterile off-shore, Marea Baltică fiind una din căile de pătrundere spre *heartland* și, în același timp, de îndiguire a Rusiei în spațiul continental. Recent, pe acest culoar s-a realizat proiectul North Stream, o conductă care transportă, până în Germania, hidrocarburile din regiunea Leningrad.

Odată cu desprinderea Țărilor Baltice de Uniunea Sovietică, pentru Rusia, accesul în culoarul strategic baltic și realizarea legăturii cu en-

clava Kaliningrad a devenit o problemă. Totuși, rușii au continuat să-și consolideze și să-și modernizeze Flota Mării Baltice, una din cele patru flote ale Rusiei (celelalte trei sunt: Flota Mării Negre, Flota Nordului și Flota Pacificului, fiecare dintre ele cu un rol foarte important în politicile și strategiile Rusiei, mai ales în noile conjuncturi geopolitice și geostrategice). În zona de debarasare a acestui culoar strategic, se află Estonia și Letonia. În aceste țări, care se învecinează la Est cu Rusia, în jur de 30-40 la sută din populație este rusă. Este foarte posibil ca, în caz de conflict Est-Vest, pentru a închide acest culoar și, în același timp, pentru a-l folosi în vederea unei manevre strategice adecvate, Rusia să cucerească rapid cele trei țări baltice (Estonia, Letonia și Lituania), în pofida disponerii unor forțe NATO aici.

Culoarul strategic central-european începe de undeva din Galiția Occidentală, trece pe la nordul lanțului muntos european, cu axul pe unele dintre marile capitale europene (Varșovia, Berlin, Paris) și ajunge până în Normandia. Este un fel de „bulevard” strategic terestru european – singurul – pe care s-au dus mai toate bătăliile Est-Vest sau Vest-Est, inclusiv expediția catastrofală a lui Napoleon în Rusia și cele două Războaie Mondiale. Rachetele de croazieră rusești și, mai ales, cele balistice, dar și cele din dotarea diferitelor eșaloane strategice și operaționale ale Forțelor Armate ale Rusiei, blindatele și grupările de

forțe operativ-strategice speciale, aeromobile, nucleare etc. vizează îndeosebi acest culoar, în caz de confruntare armată Vest-Est sau Est-Vest. Forțele Terestre ale Rusiei au în vedere și o astfel de confruntare, chiar dacă, azi, ea pare absurdă. Rușii își văd amenințată grav zona lor de siguranță strategică terestră și maritimă de proximitate spre Vest, situată între Marea Baltică și Marea Neagră și nu vor fi niciodată dispuși să perceapă altfel decât ca o apropiere periculoasă de frontierele lor extinderea Uniunii Europene și a NATO pe seama țărilor care au făcut parte din fosta Uniune Sovietică, mai ales a celor situate pe această falie strategică (Marea Neagră – Marea Baltică), reactivată azi prin dispunerea de o parte și de alta a acestui ax, a unui dispozitiv NATO și, evident, a unui dispozitiv rusesc.

Indiferent de ce se spune și ce se va spune, Rusia va considera totdeauna, atâta vreme cât ea va exista în această configurație, că Țările Baltice, Belarus, Ucraina, și țările caucaziene vor alcătui zona sa de siguranță strategică esențială spre Vest. De unde rezultă o sursă de pericole și amenințări foarte serioase și foarte complicate, probate de atitudinea tranșantă a colosului din Est și concretizate în reînarmarea Rusiei și în atitudinea sa deja foarte ofensivă, atitudine care poate fi înțeleasă atât ca formă a unei apărării activ-disuasive, cât și ca avertisment strategic.

Culoarul strategic al Dunării se centrează pe fluviul Dunărea. Începe

de la Gurile Dunării și se termină în Germania. Este un culoar adiacent celui terestru și, deopotrivă, celui maritim de Sud. Importanța lui este foarte mare, nu doar prin faptul că poate asigura un anumit tip de manevră strategică în caz de război – manevra strategică fluvială –, ci mai ales pentru funcțiile sale economice, îndeosebi de transport, logistice și hidrotehnice. Temporar, Rusia a fost îndepărtată de la Gurile Dunării, deși flota comercială a Uniunii Sovietice era, la acea vreme, cea mai puternică de pe marele fluviu. De aici nu rezultă că Rusia a și renunțat, de bună voie și nesilită de nimeni, la Gurile Dunării. Rusia a acceptat doar o realitate (implozia URSS), un *fait accompli*, sperând că Ucraina va continua să fie nu doar o simplă zonă de siguranță strategică pentru urmașa Imperiului Roșu, ci avanpostul sau avangarda ei pentru vremurile care vor veni.

În 1940, printr-un simplu proces-verbal, nevalidat nici de Moscova, nici de București, Uniunea Sovietică luase de la România Insula Șerpilor, din rațiuni strategice, pentru a pune acolo un radar, în vederea supravegherii strategice a Gurilor Dunării și chiar a strâmtorilor... Faptul că Ucraina a preluat frontierele impuse de Uniunea Sovietică și acceptate de lumea întregă nu determină automat și renunțarea Moscovei la intrarea în marele fluviu, al doilea fluviu european, ca mărime, după Volga, dar primul în ceea ce privește importanța sa strategică. Este foarte posibil ca, în anumite împrejurări,

printr-o acțiune operativ strategică fulgerătoare, Rusia să taie ieșirea Ucrainei la Marea Neagră (luând Odessa) și să realizeze, prin raioanele Cahul și Ismail de pe malul stâng al brațului Chilia, și prin zona găgăuză, joncțiunea cu Transnistria, încercuind pur și simplu Ucraina și reducând-o la ce a fost ea la începuturile ei (o fâșie de teren orientată Est-Vest între zonele împădurite din Nord și zona de stepă). Această posibilă mișcare fulgerătoare nu poate fi contracarată de nimeni decât cu prețul unui război nuclear între Est și Vest. De care, se pare că Rusia nu se teme.

Mai mult, pe lângă rachetele SM 3 de la Deveselu, va exista, cred rușii, și un sistem de apărare antiaeriană și antiterestră, compus inclusiv din rachete de croazieră Tomahawk, care pot lovi Moscova. Dar, recent, în intervenția lor în Siria, rușii au lansat, în premieră, 26 de rachete de croazieră din Marea Caspică, prin Iran și Irak, pentru a lovi obiective ale Statului Islamic. Desigur, această acțiune a fost mai mult demonstrativă, întrucât Rusia avea la îndemâna aviația sa din Latakia care putea să lovească foarte rapid aceste obiective, cu costuri mult mai mici decât cele ale lansării de rachete de croazieră. O astfel de rachetă costă mai mult de un milion de dolari.

Rachetele de croazieră rusești au fost lansate pe data de 7 octombrie 2015, de pe patru nave purtătoare de rachete din Flota Mării Caspice asupra a 11 ținte ale SI din Siria. Ele

au parcurs o distanță de 1.500 km și au lovit toate obiectivele, potrivit declarațiilor Ministerului Apărării. Durata zborului a fost de două ore de la lansare³. Este vorba de racheta de croazieră rusească 3M-14T Kaliber, de generație nouă, stealth, cu o viteză de 700-800 km/h, similară celei mai moderne variante a RGM/UGM-109E Tomahawk.

Culoarul strategic Marea Neagră, Marea Egee, Marea Mediterană este omologul de Sud al culoarului strategic baltic, având cam aceleași funcții cu acesta, dar mult mai complexe. Să nu uităm că de aici au pornit, în 1962, cargourile cu rachete care urmau să fie amplasate în Cuba și care au generat criza din Marea Caraibilor.

Rușii și-au modernizat rapid flota Mării Negre și au găsit imediat și prilejul de a o folosi într-o criză reală, pentru a testa noile mijloace de luptă, componenta logistică de intervenție rapidă, cu forțe clasice și forțe speciale, în cooperare cu China și cu Iranul, la mare distanță, sistemele de protecție prin bruij sau prin alte mijloace, unele dintre ele foarte moderne. Cu această ocazie, Rusia controlează deja litoralul mediteranean sirian și își amplasează forțe și mijloace pe culoarul strategic maritim de sud, pe unde urma să treacă și conducta South Stream, relevant zero cu North Stream din Marea Baltică.

Nu întâmplător, desigur, din cele patru comandamente strategice, două – respectiv, cel de la Sankt Petersburg și cel de la Rostok pe

Don – se găsesc chiar la debutul celor două culoare strategice maritime. Celelalte două comandamente – respectiv, cel de la Ekaterinburg (pentru zona centrală, îndeosebi pentru Siberia) și cel de la Habarovsk, acesta din urmă pentru partea estică a Rusiei (Regiunea Militară de Est). Amplasarea acestor comandamente (regiuni militare, cum le zic rușii), au, probabil, ca rațiune, o modalitate de materializare a unor politici și strategii anti-anaconda și de apărare cu fața spre Vest, în context OCS (Organizația de Cooperare de la Shanghai). China se constituie astfel într-o uriașă zonă de siguranță strategică pentru Rusia, așa cum și Rusia putând deveni, efectiv, o zonă imensă de siguranță strategică pentru China. Este foarte posibil ca, în viitor, să se dezvolte, aici, după model NATO, o viziune de apărare colectivă, de garanție securitară comună, de foarte mare consistență. Să nu uităm că, anual, țările membre OCS realizează exerciții militare comune⁴.

Rușii au declanșat deja ofensiva lor strategică atât prin reactivarea faliei strategice Marea Neagră – Marea Baltică, cât și prin acțiunile rapide și surprinzătoare în Siria, în cooperare cu China, cu Iranul și, probabil, cu Irakul. De asemenea, rușii au afirmat deja că, în viitor, vor relua patrularea cu submarine nucleare de ultimă generație pe toate oceanele lumii, inclusiv în Marea Mediterană.

Acțiunile Rusiei, în cooperare cu China și cu Iranul, sunt, de fapt, deopotrivă, și o intervenție pe culoarul strategic Marea Neagră – Marea Mediterană, ca răspuns ofensiv la politicile UE și NATO de extindere spre Est și ca o modalitate de descurajare și de contracarare extrem de violentă și de rapidă a ofensivei islamiștilor asupra civilizației non-islamiste. Rusia a lovit puternic SI nu doar pentru a-l apăra pe Bashar Al-Assad, ci mai ales pentru a-i scoate din luptă și pe islamiștii ceceni veniți aici și a descuraja, astfel, fenomenul islamist de pe teritoriul Rusiei. Rusia are 22 de republici cu populație islamistă, în cele mai mute dintre ele chiar majoritară, numărul musulmanilor din Rusia (autohtoni sau imigranți) fiind, după unele estimări, mai mult de zece milioane, cu un trend ascendent, chiar dacă populația musulmană autohtonă din Rusia trăiește, după cum afirmă cei de la Agenția Sputnik, în replică la unele statistici americane, rusește.

Cu alte cuvinte, în relațiile tensionate dintre Est și Vest, Rusia a răspuns nu resemnându-se doar cu ce a realizat prin reacția rapidă și surprinzătoare în criza ucraineană (anexarea Crimeii și controlul Estului Ucrainei), ci și-a implementat un pilon strategic avansat pe culoarul strategic Marea Neagră – Marea Mediterană. Joc strategic cu sumă nulă sau dinamism complex, cu efecte incerte?!

Trei din cele patru culoare strategice (Central european, al Dunării

și cel maritim de sud) au afectat și încă afectează foarte serios și arealul românesc. Acest lucru a existat și pe vremea lui Burebista, și pe vremea lui Decebal, și pe vremea imperiilor, dar există și astăzi. Și iată de ce:

1. Falia strategică Marea Neagră – Marea Baltică trece prin apropierea teritoriului României, afectând o parte destul de importantă din arealul românesc (Nordul Bucovinei și teritoriul dintre Prut și Nistru);

2. Cele trei culoare strategice pornesc din zona de interes strategic imediat pentru România, unele trecând chiar și prin spațiul românesc (culoarul strategic al Dunării) și, din acest motiv au menținut (și încă mențin) țara într-o zonă de siguranță strategică dintre Estul și Vestul European;

3. Pe vremea imperiilor, reunificarea spațiului românesc în arealul Daciei era practic imposibilă, întrucât teritoriul românesc era, sub diferite forme, spațiu de siguranță strategică⁵ (spațiu-tampon) între aceste imperii.

Astfel, Moldova dintre Prut și Carpați a fost spațiu de siguranță strategică pentru Imperiul Rus, iar Țara Românească (Muntenia) era considerată un fel de zonă de siguranță strategică pentru Imperiul Otoman. Imperiul Habsburgic nu a mai avut unde să-și realizeze o zonă de siguranță strategică exterioară și a creat una interioară, în zona adiacentă arcului Carpaților de Curbură, cam pe unde se află astăzi județele Harghita, Covasna și o parte din Mureș. Această zonă de siguranță

strategică interioară, în care au fost aduși inițial, teutoni, apoi secui avea, în principal, trei funcții importante: să asigure flexibilitatea strategică în cazul în care Imperiul habsburgic (austro-ungar) ar fi fost atacat de cele două imperii; să permită manevra strategică pe linii interioare; să asigure manevra strategică către cele trei culoare strategice, respectiv, către Galiția Occidentală, către Gurile Dunării și, prin acestea, către Marea Neagră. De altfel, între planurile imperiale austro-ungare se afla și un posibil atac fulgerător, la momentul potrivit, pentru a cuceri, prin Poarta Focșanilor, Gurile Dunării și a asigura astfel ieșirea imperiului la Marea Neagră.

Prima rocadă strategică, în cazul acțiunilor spre Vest, cuprinde teritoriul românesc dintre Prut și Nistru, care se prelungea, cu cel din Galiția occidentală și cu cel al Țărilor Baltice până la culoarul strategică baltic.

În aceste condiții, unificarea statelor românești era, practic, imposibilă, întrucât geopolitica interesul geopolitic al celor trei mari imperii nu permitea aceste lucru, iar statele românești nu erau suficient de puternice pentru a impune o astfel de unificare. Mentalitatea imperială din acea vreme se menține încă și azi în o parte a Europei, România fiind încă tratată ca un fel de zonă de siguranță strategică între Est și Vest, atât în întregul ei, cât și în unele viziuni care chiar sugerează refragmentarea acestui spațiu cam pe

aceleași coordonate din vremuri imperiale.

Deși România este una dintre puținele țări din Europa în care există o unitate lingvistică indestructibilă (limba care se vorbește pe teritoriul României nu are dialecte, ci doar graiuri), o identitate culturală inconfundabilă, în pofida istoriei dramatice a neamului românesc, managementul de țară este nu doar de foarte proastă calitate, ci chiar antiromânesc. Deși nimeni nu contestă unitatea de cultură, de limbă, de teritoriu, însăși logo-ul stemei țării, în loc să reprezinte unitatea spațiului românesc, sugerează, prin readucerea în stemă a simbolurilor vechilor principate, aglutinarea, nu reîntregirea.

Reconfigurări paradoxale de noi paradigme geopolitice și geostrategice

Geopolitica spațiului de confluență și, în același timp, de fractură Est-Vest (spațiu care nu se află la Munții Ural, acolo unde continentul european se delimitează convențional de cel asiatic, ci chiar în inima Europei, pe axul Marea Neagră – Marea Baltică) este una care, tușând confluența, regenerează, de fapt, separarea, chiar ruptura, falia. Vestul dă vina pe Rusia care, încă din vremea țărilor, viza o expansiune slavă spre vest, oprită, cu secole în urmă, prin catolicizarea avangărzilor panslavismului. Însăși existența celor patru culoare stra-

tegice (neconsemnată în nici un document public, dar care rezultă din analiza geopolitică și geostrategică) arată, de fapt, interesul Estului – mai exact, al Rusiei – pentru o expansiune, îndeosebi pe aceste culoare, spre Vest și pentru o apărare înaintată, tot pe aceste culoare, împotriva expansiunii Vestului spre Est.

Desigur, *grosso modo*, așa se pare că a fost de-a lungul istoriei. Distribuția populațiilor slave pe continentul european justifică, de fapt, această teorie. Astăzi, un astfel de concept expansiv populațional din partea Estului rus este nu numai neverosimil, ci chiar absurd. Populația Rusiei este total insuficientă pentru imensitatea teritoriului acestei țări, chiar dacă Siberia și Extremul Orient oferă condiții foarte aspre pentru a reprezenta o atractivitate expansionistă din partea cuiva. Cu toate acestea, Rusia s-a confruntat și se confruntă cu o imigrație chineză în Extremul Orient și cu una musulmană în zona Siberiei. Acestea sunt însă probleme ce țin de partea asiatică a Rusiei.

Zona extinsă de siguranță strategică a Rusiei. Este compusă din vecinii direcți ai acesteia și începe chiar de la frontierele țării. Cele mai multe provocări, pentru Rusia, nu sunt cele din Extremul Orient sau din Siberia – deși nici acestea nu sunt de neglijat –, ci problemele de la frontierele sale. Rusia a reușit, totuși să definească și să delimiteze frontiera cu China, să realizeze un parteneriat strategic cu

această țară și să participe activ la Organizația de Cooperare de la Shanghai. Se poate chiar spune că niciodată Rusia nu a avut relații mai apropiate cu China decât cele de acum. Mai ales într-un cadrul geopolitic și geostrategic mult mai larg, cum este cel generat de BRICS (Brazilia, Rusia, India, China, Africa de Sud).

Pentru a păstra relațiile cu fostele republici unionale sovietice, toate aflate în zona sa de siguranță strategică nemijlocită, Rusia a creat Comunitatea Statelor Independente, pe care o susține și o alimentează prin toate mijloacele posibile.

Relațiile Rusiei sunt destul de bune cu țările din Asia Centrală, foste republici unionale sovietice, chiar dacă zona intră în coridorul musulman și, ca urmare, prezintă și va prezenta și în continuare o serie de provocări generate de criza civilizației musulmane. Spre exemplu, cumpărând, în 2008, pentru un sfert de secol, gazul din Turkmenistan, Rusia a zădărnicit pur și simplu proiectul Nabucco. În schimb, a realizat, pe culoarul strategic baltic, cu finanțare predominant germană, proiectul North Stream și are în vedere (chiar dacă l-a amânat puțin), realizarea, prin Marea Neagră și prin Marea Mediterană, cu destinația Italia și centrul Europei, a proiectului South Stream.

Adevăratele probleme ale Rusiei sunt cele de la frontiera vestică. Rusia percepe extinderea Uniunii Europene și a NATO spre Est, pe seama țărilor foste republici unio-

nale sovietice, nu numai ca pe o sfidare, ci și ca pe o amenințare directă la adresa sa și, în același timp, ca pe o componentă a unei noi strategii americane de îndiguire a spațiului rusesc, desigur, nu în sensul viziunii lui Mackinder sau al viziunii lui Nicolas Spykman privind concentrarea pe *rimland*, prin realizarea unor pivoți de margine care să contracareze și să îndiguiască pivotul eurasiatic, *heartland*-ul, ci ca pe un complex de presiuni economice, financiare, geopolitice și militare, care să ducă la izolarea Rusiei, la secătuirea ei, la ruina țării, apoi la dezmembrarea ei și la cucerirea acestui spațiu imens de către Occident, așa cum sugerează Brzezinski în unele din lucrările sale. Această atitudine tranșantă și extrem de agresivă a fostului consilier pe probleme de securitate de la Casa Albă nu putea fi, în nici un caz, pe placul rușilor. Mai mult, conducerea de la Moscova a luat o atitudine foarte fermă, asumându-și din nou un statut reactiv intempestiv foarte periculos, determinat de modul în care percepe Kremlinul atitudinea Occidentului.

O asemenea percepție, exprimată în termeni foarte clari de Vladimir Putin, a generat un efort colosal al Rusiei pentru reînarmare și reintrare violentă într-o bătălie geopolitică de proximitate, care să-i asigure suportul general pentru redobândirea controlului sau măcar a supraviețuirii strategice a spațiului de siguranță strategică nemijlocită – Ucraina, Caucazul, Țările Baltice,

Țările Asiei Centrale – și a rutelor Nordului. Desigur, rușii vizează echilibrarea și contracararea dispozitivului american de încercuire a Rusiei și de control al rutelor de transport și zonelor cu resurse, inclusiv a celor din Oceanul Arctic și din mările costiere estice. Credem că Rusia este deja pregătită pentru efectuarea unor manevre strategice pe linii interioare și/sau exterioare, după caz, care să-i asigure o re poziționare geostrategică corespunzătoare și chiar realizarea superiorității strategice în anumite zone-cheie, cum sunt cele care țin de Marea Neagră, de Marea Baltică (intrările în cele două culoare strategice) și de Oceanul Arctic.

Această nouă politică de confruntare generează o nouă paradigmă a războiului-mozaic, a războiului hibrid Est-Vest, în care protagoniștii sunt, de o parte, Rusia și, de cealaltă, Statele Unite, la mijloc fiind, și de data aceasta, Uniunea Europeană, ea însăși angajată într-o serie de politici și strategii păguboase pentru unele dintre țările etice, mai ales, pentru România. Politica euroregiunilor, spre exemplu. Intenționând să ajute la dezvoltarea echilibrată mai ales a regiunilor rămase în urmă, această politică europeană complică raporturile intra-europene, încurajează nolens, volens, atitudinile separatiste și revizioniste, înstrăinarea resurselor și a teritoriilor naționale și pierderea suveranității, chiar și a celei bazate pe interdependențe. De aici până la dezmembrarea unora

dintre țările europene, pe primul plan fiind chiar țara noastră, condusă în mod dezastruos în ultimul sfert de veac de o clasă politică incapabilă de a înțelege interesul vital al României, nu mai este decât un pas.

Problema baltică, problema Mării Negre și, legat de aceasta, problema Gurilor Dunăriise înscriu și ele în acest context al re-paradigmării geopolitice și geostrategice paradoxale. Cele două culoare strategice maritime sunt de interes strategic vital pentru Rusia, atât economic, cât și militar. Rușii nu au încetat nicio clipă să analizeze și să evalueze aceste coridoare în termeni de baraj (în sensul încercării de izolare de către Occident continentale a Kremlinului) și de penetrare a acestuia. Prima atitudine ofensivă de distrugere a barajului baltic a fost construirea, cu sprijin german, a conductei North Stream. A doua a fost modernizarea flotei Baltice. La sud, pe culoarul strategic al Mării Negre, rușii au acționat pe principiul „Nicio palmă din zona strategică de interes vital rusesc din Marea Neagră în mâinile NATO!” Și, printr-o manevră extrem de abilă, chiar au reușit.

Pasul următor ar fi recucerirea accesului la Gurile Dunării și, prin aceasta, la culoarul strategic al Dunării. Desigur, rușii nu își vor permite, probabil, să ofenseze NATO, nici România, ca membră NATO, dar bătălia lor cu Ucraina, pe care o consideră efectiv trădătoare, poate oferi încă foarte multe surprize.

Totdeauna mișcările strategice ale Rusiei au fost ferme, unele chiar pe muchie de cuțit, și, în general, imprevizibile. Rușii au folosit din plin strategia faptului împlinit, s-au aliat cu cei puternici pentru a fi puternici, au rămas fermi în dezideratele lor de mare putere care, în ultimele secole, a căzut totdeauna în picioare, împărțind cu marile puteri ale lumii puterea deciziei strategice și folosindu-se totdeauna, în interes propriu, de dreptul de veto.

Faptul că Rusia s-a reînarmat și a trecut la o ofensivă strategică în superioritate tehnologică și într-un context aliat de foarte mare anvergură a reactivat, de fapt, un nou Război Rece, România fiind, de data aceasta, în tabăra Occidentului, adică în tabăra americană, în eșalonul întâi strategic, dar lipsită complet de orice mijloace și total incapabilă de a duce un astfel de război. Ceea ce înseamnă, în termeni neacademici, pentru viitorul nostru, „Dumnezeu cu mila!”

Problema ucraineană. În unul din discursurile sale, Vladimir Putin a spus că rușii și ucrainenii sunt, de fapt, același popor. Desigur, toată lumea știe că nu acesta-i adevărul, dar afirmația, spusă de un lider de talia președintelui Rusiei, are semnificația sa extrem de îngrijorătoare. Rusia s-a așteptat ca Ucraina să fie, în continuare, în eșalonul întâi strategic al marelui Est, adică al Federației Tuse, în apărarea împotriva expansiunii Vestului spre Est. Dar Ucraina a ales alt drum, cel

europăean. Era, desigur, dreptul ei să-și aleagă drumul. Dar, când ști în zona de siguranță strategică a unei mari puteri, trebuie să ții seama de acea mare putere. Altfel, colosul are toată grija să-ți facă zile fripte și chiar să te distrugă. Ucraina, în vreme Uniunii Sovietice, a fost una dintre țările cele mai puternice din Uniune, aflate tot timpul în grația Moscovei și beneficiind de toate avantajele posibile ale acelor vremuri. Schimbarea bruscă, la 180 de grade de cap compas, a generat o acțiune extrem de dură din partea Moscovei, ceea ce a dus, în cele din urmă, la redeschiderea războiului dintre Est și Vest, cu consecințe extrem de grave. Mulți cercetători obiective, printre care și John Mearshmeier, au atras atenția asupra poziției geostrategice delicate a Ucrainei, dar lipsa de flexibilitate deopotrivă a Estului și a Vestului, a dus, în cele din urmă, la redeschiderea faliei strategice de care vorbeam mai sus și la crearea unui mare pericol de război. Lumea s-a reîmpărțit din nou în două tabere – unii cu Estul, alții cu Vestul – iar adevărul a rămas, ca de fiecare dată, undeva, la mijloc. Prețul este însă imens: un război fratricid în Ucraina, re poziționarea, față în față, a forțelor NATO și a forțelor Rusiei și, mai ales, reînarmarea și situarea din nou pe poziții de forță a celor două superputeri nucleare și aliaților acestora.

Redefinirea unui concept european viabil de securitate și apărare se lasă încă așteptată, chiar dacă

Tratatul de la Lisabona fixează, de fapt, coordonatele esențiale ale acestui domeniu. Se pare că recomandările summit-ului NATO din Țara Galilor din 2014 ca țările membre ale Alianței să-și sporească cheltuielile militare, în următorii zece ani, la 2 la sută din PIB nu reprezintă o prioritate absolută pentru Uniune. În momentul de față, Uniunea Europeană, în pofida crizei ucrainene și politicii sancțiunilor împotriva Rusiei, are alte probleme mult mai presante, cum ar fi imigrația musulmană masivă, criza din Grecia și unele chestiuni care țin de implementarea corespunzătoare a strategiilor de securitate internă. De aceea, participarea țărilor Uniunii la rezolvarea crizei din Siria și din Orientul Mijlociu nu mai este una substanțială, chiar dacă dimensiunea euro-atlantică rămâne una esențială pentru echilibrul strategic al acestui început de secol.

Summit-ul NATO din Țara Galilor a aruncat întreaga vină a crizei din Ucraina pe Rusia. La această criză, oficialii NATO au adăugat și pericolul prezentat de Statul Islamic și alte pericole existente la ora aceea în lume. Dar nu toată lumea a fost de acord cu acuzarea unilaterală a Rusiei pentru criza ucraineană. John Mearshmeier, profesor universitar renumit și unul dintre reprezentanții importanți ai școlii neorealiste a teoriei relațiilor internaționale, compară, într-un articol publicat în *Foreign Affairs*, atitudinea Rusiei cu cea a Occidentului în problema crizei ucrainene. El

consideră că, de fapt, Occidentul este cel care a pus în aplicare o strategie pentru scoaterea Ucrainei de sub influența Rusiei și alipirea acesteia la arealul strategic occidental. Pentru aceasta, începând din 1991, Statele Unite au investit mai mult cinci miliarde de dolari în peste 60 de proiecte pentru facilitarea unui parcurs pro-occidental al Ucrainei⁶. Iar această atitudine nu avea cum să fie pe placul Rusiei. După opinia lui John Mearsheimer, Statele Unite și aliații europeni s-au confruntat și, desigur, încă se confruntă cu o alegere de răscruce: continuarea actualei politici, care va duce la exacerbarea ostilităților cu Rusia și la devastarea Ucrainei – un scenariu din care toată lumea va pierde –, sau crearea unei Ucraine neutre și prospere, care nu amenință Rusia, dar care nu aparține nici Occidentului. Totuși, Ucraina, mai puțin regiunile separatiste, a optat pentru un parcurs european, în timp ce Estul rebel a generat un vot masiv antieuropean și pro-Est. Cu alte cuvinte, Ucraina, cu atitudinea sa ambiguă nici pe deplin cu Vestul, nici pe deplin cu Estul, s-a autosfășiat. Estul cu Estul și Vestul cu Vestul.

Georgio Gallo, într-un articol intitulat „*La crise ukrainienne: empathie et dynamique*” consideră că extinderea spre Est a NATO este o eroare, întrucât, în generarea acestui proces, nu s-a ținut seama de înțelegerile care au dus la unificarea Germaniei și la reconfigurările geopolitice ulterioare. În aprilie 2008, cu prilejul summit-ului de la

București, Rusia s-a opus categoric aderării la Alianță a Ucrainei și Georgiei. Era prima expresie tranșantă a unei realități care, post-Vilnius, avea să explodeze. Mai mult, trupele rusești au intrat în Georgia în august 2008⁷.

Stephen F. Cohen atrage atenția că avem de-a face cu cea mai periculoasă confruntare între Rusia și Statele Unite, o angajare strategică de talia crizei rachetelor din 1962 din Marea Caraibilor. S-a declanșat o confruntare directă între NATO și Rusia, un nou Război Rece, mult mai grav decât cel precedent⁸, din care, considerăm noi, nu se poate ieși decât prin furia unui război dezastruos, care poate scăpa ușor de sub orice control, înțelegere rațională și acceptare reciprocă a celuilalt.

Pierre Van Grunderbeek crede că, în acest conflict extrem de periculos, aveam de-a face cu ultima provocare a ultraconservatorilor occidentali pentru realizarea dominației globale a Statelor Unite. Crimeea nu se mai poate întoarce însă la Ucraina decât cu prețul unui război foarte complicat, chiar nuclear. La urma urmei, trebuie să alegem între dreptul popoarelor la autodeterminare (Art. 1 din Carta ONU) și principiul inviolabilității frontierelor (*uti possidetis juris*)⁹. O soluție tranșantă, potrivit teoriei jocurilor strategice cu sumă nulă, nu există.

Problema musulmană. Una dintre cele mai grave probleme ale acestei epoci este cea musulmană.

Imigrația musulmană în Europa Occidentală și în Rusia reprezintă nu doar un episod dramatic al acestei populații extrem de numeroase, cu o natalitate explozivă, ci un eveniment extrem, cu repercusiuni extrem de periculoase. Chiar dacă Uniunea Europeană, cu bogățiile sale imense, ar putea face față acestui eveniment strategic esențial pentru începutul mileniului trei, integrarea acestei populații extrem de numeroase în sistemul valorilor europene este foarte problematică, dacă nu chiar imposibilă. Oarecum simetric, același fenomen se produce și în Est, adică în Rusia. Nu am găsit încă date foarte precise privind migrația musulmană în Rusia, dar cu certitudine o astfel de migrație există. Unii dintre experții americani cred că în Rusia există deja 19 la 20 de milioane de musulmani, ceea ce ar reprezenta aproape 15%, din totalul populației. Sunt și alți experți care arată că, în scurt timp, Rusia ar putea deveni un califat, întrucât populația sa de 142 de milioane de locuitori (din care în jur de 30-40 de milioane sunt musulmani) nu poate asimila o populație musulmană atât de numeroasă cu o rată demografică explozivă. Agenția Sputnik, contracarează aceste senarii exagerate și arată că, la recensământul din 2002, în Rusia au fost înregistrați 14,64 milioane de musulmani, adică ceva mai puțin de 10% din populația Federației (în iulie 2015, populația Rusiei se estima la 142.423.773 locuitori). Pew Research Center, un think-tank american specializat în

analiză demografică, estimează că, în 2030, în Rusia vor fi 18,6 milioane de musulmani, care vor reprezenta aproximativ 12% din cei 150 de milioane de locuitori ai Rusiei, cât va fi populația țării la acea dată¹⁰.

Este limpede că aveam de-a face și aici, în probleme statistice, cu un război Est-Vest privind pericolul musulman, dar de aici nu rezultă că, în Rusia, nu există o problemă musulmană. Sunt musulmani care trăiesc de secole în republicile musulmane ale Federației Ruse (Cecenia, Daghestan, Ingușeția, Adigeia, Altai, Bșcorostan, Buriatia, Kabardino-Balkaria, Karaciai-Cerchezia etc) și musulmani imigranți. Și chiar dacă ei nu formează o apă și un pământ, ci continuă încă să fie foarte divizați, această migrație masivă în Vest și în Est creează una dintre cele mai complexe probleme ale începutului de mileniu. Un ingredient care pune și mai mult paie pe foc în relația tensionată Est-Vest.

În loc de concluzii: Quo vadis?

1. Estul și Vestul nu au ajuns nici la unitate, nici la vreo înțelegere benefică durabilă și rațională, nici la acea conciliere minimă, atât de necesară conviețuirii în liniște pe planeta Pământ. Dimpotrivă, ambii poli (Rusia și SUA) s-au reînarmat și, într-un fel, au redeschis politicile și strategiile de confruntare. Aceasta

pare a fi realitatea îngrijorătoare a acestui început de secol. Desigur, dacă liderii de la Washington și de la Moscova nu și-au dat mâna, nu înseamnă că nu există nicio șansă să nu și-o dea în viitor. Acțiunea recentă a Rusiei în Siria nu s-a efectuat, probabil, fără cunoștința Washingtonului, așa cum, probabil, nici acțiunile unchiului Sam din zonele sale de interes strategic nu s-au derulat fără înțelegerea sau acceptarea tacită a Rusiei. Probabil că există un consens al marilor puteri strategice pentru distrugerea Statului Islamic și înlăturarea pericolelor generate de acesta, chiar dacă o astfel de formațiune a apărut datorită somnului rațiunii strategice și în Est și în Vest.

2. Reactivarea faliei strategice Marea Neagră – Marea Baltică constituie expresia tranșantă a unei realități de secole, caracterizată de imposibilitatea conexării extremelor și a respectării frontierelor geopolitice. De fapt, astfel de frontiere sunt extrem de fluide și de perverse. Trec totdeauna pe acolo pe unde triumfă rațiunea intempestivă și conjuncturală a intereselor și nu interesul rațiunii strategice suficiente. Iată că, la un sfert de veac după căderea cortinei de fier și a faliei strategice de pe Elba, această falie a renăscut în inima geografică a Europei, reostilizând Rusia, agasând Statele Unite și scoțând din confortul postbelic Uniunea Europeană, obligată să joace din nou, în pofida forței sale economice și financiare uriașe, între cele două extreme, cu

un ochi euroatlantic și cu altul european, rolul de pivot de granit între cei doi coloși nucleari.

3. Confruntându-se cu efectele crizei financiare declanșate pe Wall Street în 2008, Uniunea Europeană, forța teribilă a Vestului European, cu o populație de o jumătate de miliard de locuitori și un PIB de peste 17 mii de miliarde de dolari, este nevoită să accepte din nou o falie strategică imensă, extrem de periculoasă, care trece chiar prin inima geografică a continentului. Din nou vectorii nucleari își recalculează traiectoriile pe marile ținte la unui război teribil, care se desfășoară tacit, dar care poate trece foarte ușor, în doar o secundă, Rubiconul nuclear. Desigur, toată lumea speră că, și de data aceasta, rațiunea va triumfa, dar de aici nu rezultă cu necesitate că somnul rațiunii ar fi dispărut și că toate problemele lumii se vor rezolva de la sine. Sutele de mii de imigranți musulmani găsesc o Europă extrem de fragilă, desigur, capabilă să rezolve marile probleme pe care le generează acest fenomen, dar nu îndeajuns de capabilă pentru a soluționa și problemele sale interne, cum sunt cele referitoare la migrația internă, la sărăcirea artificială și extrem de periculoasă a unor țări foarte bogate, printre care se situează și România, la discriminarea politică și chiar strategică implicită, la discrepanțele, birocratismul exagerat, euroregionalizarea și la multe altele.

4. Rusia devine dintr-odată o mare putere nucleară disimetrică și foarte ofensivă, care iese la un atac hotărâtor, pe culoarul strategic al Mării Negre, lovind puternic Statul Islamic și opoziția siriană, în sprijinul interesat al guvernului Bashar El-Assad, adică exact contrarul a ceea ce a făcut SUA în criza siriană, înarmând, instruind și sprijinind rebelii anti-Assad. Rațiunile posibile ale Rusiei trec dincolo de principiul suficienței, demonstrând că forța acestei mari puteri nucleare este total diferită de cea cu care aceeași Rusie a combătut rebelii ceceni și care a invadat, în 2008, Georgia.

5. Înarmarea Rusiei cu mijloace foarte moderne, inclusiv douăzeci de submarine nucleare de ultimă generație, rachete de croazieră, sisteme de arme sofisticate, sisteme de război electronic deosebite, mai ales în ceea ce privește bruiajul, noi tehnologii stealth, tancuri, mașini de luptă și avioane de generația a 5-a și chiar a 6-a, dotate cu armament hipersonic, unele neintroduse încă în luptă, prezintă o Rusie gata de război, dar nu în sensul provocării unui conflict, ci în cel al descurajării celor care credeau că Rusia poate fi dezmembrată prin strategii de diversiune, presiuni și sancțiuni de tot felul. Această nouă realitate, care a redeschis, de fapt, falia strategică Marea Neagră – Marea Baltică, este deosebit de primejdioasă pentru România. Țara noastră nu se înscrie

în nici un fel în efortul modernizării forțelor sale armate, ci, dimpotrivă, prin iresponsabilitatea tradițională a celor care au condus țara în acest din urmă sfert de veac, distrugându-și industria de apărare și structurile de pregătire a populației pentru un posibil efort de război, s-a vulnerabilizat la maximum, în speranța că va face NATO ceea ce, în mod necesar, trebuie să facem noi, ca membrii cu drepturi și responsabilități depline ai Alianței.

6. Redeschiderea faliei strategice Marea Neagră – Marea Baltică readuce în prim-plan politicile și strategiile de confruntare, de disuasivitate și de refacere a zonelor de influență, concomitent cu reconfigurări și re poziționări geopolitice și geostrategice în vederea războiului viitorului, un război hibrid în adevăratul sens al cuvântului, care vizează puterea, influența, piețele, resursele, marile platforme geoeconomice și geoenergetice, spațiul geofizic și spațiul cibernetic. Războiul lumii nu a reînceput, pentru că încă nu s-a sfârșit, dar forțele, mijloacele și resursele care îl susțin și îl întrețin au toată grija să nu iasă din determinărilor lor geopolitice și geostrategice. Acestea este și rosul faliei strategice din inima civilizațiilor euro-asiatice – de fapt, din inima civilizației europene, care va continua să bată undeva între hiper-sistolii politice acute și preinfarct geostrategic.

Note

- ¹ Halford F. Mackinder, *Le pivot géostratégique de l'histoire*, publicé par l'Institut de Stratégie Comparée dans la revue *Stratégique*, http://egea.over-blog.com/pages/Mackinder_le_pivot_geographique_de_lhistoire_1904-481863.html (accesat la 09.10.2015).
- ² Rusia și Germania au fost, de-a lungul istoriei, „îngrădite” (îndiguite) în spațiul continental, iar aceste frustrări ale celor două țări au avut și au încă un efect cât se poate de complicat în bătăliile mai mult sau mai puțin văzute și cunoscute pentru configurația geopolitică a lumii.
- ³ *Rusii au lansat 26 rachete de croaziera din Marea Caspică, asupra țintelor ISIS*, <http://www.ziaruldegarda.ro/rusii-au-lansat-26-rachete-de-croaziera-din-marea-caspica-asupra-tintelor-isis/> (accesat la 12.10.2015)
- ⁴ Revista *Univers Strategic* nr. 20/2014, pp. 260-268, <http://iss.ucdc.ro/revista-pdf/us20.pdf> (accesat la 10.10.2015)
- ⁵ O zonă de siguranță strategică trebuie să fie suficient de mare, pentru a permite apărarea înaintată și, în acest cadru, manevra strategică pe linii exterioare, dar nu prea mare pentru a ridica pretenții de suveranitate și independență extreme sau pentru a deveni inamic pentru imperiul respectiv.
- ⁶ John Mearsheimer, *Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault*, <http://www.foreignaffairs.com/articles/141769/john-j-mearsheimer/why-the-ukraine-crisis-is-the-west-s-fault>, accesat la 14 octombrie 2015.
- ⁷ Sursa: <http://blogs.mediapart.fr/blog/segesta3756/151114/la-crise-ukrainienne-empathie-et-dynamiques-de-guerre-de-giorgio-gallo>, accesat la 14 octombrie 2015.
- ⁸ Stephen F. Cohen, *Hérétiques contre faucons*: <http://www.monde-diplomatique.fr/2014/10/COHEN/50877>, accesat la 14 octombrie 2015.
- ⁹ Pierre Van Grunderbeek, *La Russie, l'Ukraine, la Crimée et la bague de fiançailles*, <http://www.mondialisation.ca/la-russie-lukraine-la-crimée-et-la-bague-de-fiançailles/5415269>, accesat la 14 octombrie 2015.
- ¹⁰ Alexandr Latsa, *Réflexions sur le péril démographique musulman russe*, http://fr.sputniknews.com/french.ruvr.ru/2014_02_05/Reflexions-sur-le-peril-demographique-musulman-russe-6550/ (accesat la 09.09.2015)

Bibliografie

- MUREȘAN, Mircea (General dr.), VĂDUVA, Gheorghe (general de brigadă (r) dr.), *Războiul viitorului, viitorul războiului*, ediția a II-a, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2006.
- VĂDUVA, Gheorghe, *Geopolitica. Teorii. Areele. Falii. Conexiuni*, Societatea Scriitorilor Militari, București, 2013.

Resurse electronice

COHEN, F. Stephen, *Hérétiques contre faucons*,

<http://www.monde-diplomatique.fr/2014/10/COHEN/50877>.

FRUNZETI, Teodor, MUREȘAN, Mircea, VĂDUVA, Gheorghe, *Război și haos*, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2009.

GALLO, Giorgio *La crise ukrainienne : empathie et dynamiques de guerre*,

<http://blogs.mediapart.fr/blog/segesta3756/151114/la-crise-ukrainienne-empathie-et-dynamiques-de-guerre-de-giorgio-gallo>

GRUNDERBEEK, Van Pierre, *La Russie, l'Ukraine, la Crimée et la bague de fiançailles*,

<http://www.mondialisation.ca/la-russie-lukraine-la-crimée-et-la-bague-de-fiançailles/5415269>.

HALFORD, F. Mackinder, *Le pivot géostratégique de l'histoire*, publiée par l'Institute de Stratégie Comparée dans la revue *Stratégique*,

http://egea.over-blog.com/pages/Mackinder_le_pivot_geographique_de_lhistoire_1904-481863.html (accesat la 09.10.2015).

ISZURIN, Flavien, *Développement de la solidarité asiatique : le cas de l'Organisation de coopération de Shanghai*,

<http://blog-famgbf.com/dir/blog/developpement-de-la-solidarite-asiatique-le-cas-de-lorganisation-de-cooperation-de-shanghai/>

LATSA, Alexandr, *Réflexions sur le péril démographique musulman russe*,

http://fr.sputniknews.com/french.ruvr.ru/2014_02_05/Reflexions-sur-le-peril-demographique-musulman-russe-6550/.

Revista Univers Strategic, nr. 20/2014, <http://iss.ucdc.ro/revista-pdf/us20.pdf> (accesat la 10.10.2015).

Rusii au lansat 26 rachete de croaziera din Marea Caspica, asupra țintelor ISIS,

<http://www.ziaruldegarda.ro/rusii-au-lansat-26-rachete-de-croaziera-din-marea-caspica-asupra-tintelor-isis/> (accesat la 12.10.2015).

MEARSHEIMER, John, *Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault*,

<http://www.foreignaffairs.com/article/s/141769/john-j-mearsheimer/why-the-ukraine-crisis-is-the-west-s-fault>.